

en het preteritum duidde de situaties in het verleden aan. De mogelijkheid om met een presens een toekomstige gebeurtenis aan te geven, is het Nederlands eigen gebleven, denk maar aan zinnestels als:

Morgen schrijf ik moeder een brief.

Dat lijkt sterk op de situatie die in het Tsjechisch nog steeds bestaat. Hoewel de perifrastische mogelijkheid ook aanwezig is, gebruikt het Tsjechisch in het algemeen een *perfectif* werkwoord in de presensvorm om een toekomstige gebeurtenis uit te drukken:

Zitra napíšu dopis mamince.

De notie *voltooidheid* werd in het Oud-Nederlands met het voorvoegsel *gi-* uitgedrukt. *Gesag* kon dus *ik heb gezien* betekenen. Perifrastische, omschrijvende werkwoordspatronen van het type *hebben of zijn* met een participium praeteritum, komen in het Nederlands voor het perfectum en het plusquamperfectum al in de Oudnederlandse periode op, in de loop van de negende eeuw.¹⁶ Tezelfdertijd komt ook het verschil in de vorming van voltooiden tijden tussen transitieve en intransitieve werkwoorden op, ook al een verschijnsel dat in West-Slavische talen niet bestaat. De standaarduitleg is dat het zinnestels *ik heb het huis gekocht* oorspronkelijk *ik bezit het huis in gekochte staat* betekende, en dat het subject *ik* pas later werd verbonden met de participiumvorm *gekocht*.¹⁷ Ook de vorming van een toekomstige tijd met *sullen* dateert al uit het Oud-Nederlands, zij het pas tegen het eind van die periode, de elfde eeuw.

Met de vorming van de perifrastische toekomstige tijd in de loop van de dertiende eeuw en de uitkristallisering van de passievormen tussen de dertiende en de zestiende eeuw is het Nederlandse tijdsysteem voltooid. Dit systeem is strikt gemodelleerd naar het voorbeeld van het klassieke Latijn met zijn duidelijke indeling in drie *onvoltooiden tijden* – praesens, imperfectum en futurum – en drie *voltooiden tijden* – perfectum, plusquamperfectum en futurum exactum. Op het eerste gezicht gaat het om een systeem, waarin het tijdsverloop van belang is en de aspectuele notie ondergeschikt is. Ik kom hier nog op terug.

Tsjechische tijdopvatting

Zoals gezegd werkt het Tsjechisch met een ander systeem. Het belangrijkste verbaal verschil is een aspectueel verschil van *terminativiteit* (*dokonavost*) en *durativiteit* (*nedokonavost*). Onder *terminativiteit* wordt een begrensde situatie verstaan,

¹⁶ De classicus Hermann Fränkel dateert in zijn *Grammatik und Sprachwandel* (München: Beck, 1974), pp. 169–172, het opkomen van de perifrastische tijden in de periode van de volksverhuizing, d.w.z. in de vijfde tot de achtste eeuw na Christus.

¹⁷ M. van der Wal en C. van Bree, *Geschiedenis van het Nederlands* (Utrecht: Het Spectrum, 1994²), pp. 152–153.

Terminatief	dam mu	Duratief	daval jsem	mu korunu	dam mu	mu korunu	dam mu	mu korunu
-------------	--------	----------	------------	-----------	--------	-----------	--------	-----------

Net zoals	vormen voor	lende aspecte	bestaat er ook	ding. Deze v	gelmatig her	handeling se
-----------	-------------	---------------	----------------	--------------	--------------	--------------

Iterativite
werkwoorden